

ЦРНОГОРАЦ.

НЕЋЕЉНИ ПОЛИТИЧКИ ЛИСТ.

БРОЈ 47.

На Цетињу у Суботу 18. Децембра 1871.

ГОДИНА I.

ЦРНОГОРАЦ излази један пут неђељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по год. 3; четврт год. ф. 1. 50. п.; — За СРБИЈУ год. ф. 7; по год. ф. 3. 50. п.; четврт год. ф. 2. — За огласе плаћа се за ред 5 новчића. — Донеси, предплата и све наредбине шилу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

СПОМЕН БЕСМРТНИЈЕМА.

Историја народа нашега изобилно је украшена споменом знаменитијех догађаја и именима бесмртне величине. И кад један пут заузме она мјесто у општој повјесници свијета, које јој достојно припада, човештво ће се поносити с општем сјајнијем именима као што ће се дивити великом јунаштву народа нашега и његовој неускољобаној постојаности и његовом одушевљеном удржању ју дугој и љутој борби против некрста и свакога непријатеља слободе.

А колико више смјемо то казати за пошљедијех пет стотина година тешкога робовања! Ту сви дани претстављају један дуги и непрекинути низ најважнијих догађаја, који су вјечити спомен кад бједе кад побједе народне, али су увјек величанствени изрази духа народна.

Од свију тих спомена један између највећи и најјаснији носи и носиће кроз године и вјекове од једнога нараштаја другог данашњи дан.

Данашњи дан опомиње нас на два најважнија доба повије историје Црне Горе, доба, која су у своје вријеме имали одсудни уплив не само на Црну Гору него и на сав народ наш, као што им и данас све Српство велики значај цијени.

То је доба владике Данила I. и кнеза Данила I. —

Прво је доба, када се ријешавало, хоће ли нестати и пошљедње сјенке слободе и независности српске, која се по пропасти српске царевине скромно склонила у кршчеве Црне Горе, а друго је доба, када се презало, да се на сачуванијем остатцима слободе, подигне нова потпуна слобода и независност народа нашега.

Првој је мисли отац — владика Данило I. Петровић, а другој је — кнез Данило I. Петровић.

Као што рекосмо само сјенка слободе и независности народне остала је још у крпној Црној Гори послједње косовске пропасти. Турчин је био све притиснуо, све поразио.

И већ се спремаше да и ту пошљедњу сјенку збрише. Они дивни јунаци, који се прикупиле у вратима црногорским, да одатле потјећају Турке, да је Србин још жив, бјеху већ ограничени на један кутић само данашње Црне Горе. Што је још горе — међу њима се умножаваху Турци, Потуриче.

И настаде велика опасност, да ће Турство, кад силом не могаше, тијем начином овладати тадашњом Црном Гором. Владика Данило није већ могао изљећи из свога манастира, да несусретне домаћег бјесног Турчина.

Но Бог је велик и он се небјеше још одрекао народа српскога!

Зећани саградише цркву и са одобрењем скадарскога паше позваше владика Данила, да је посвети.

Али Турци незнају хришћанскога бога и незнају за љутску вјеру. Преварише Србе Зећане и ухватише владика Данила и турише му волац у руке, на који га хтједоше ударити и водеше га тако по Подгорици, обасипајући га поругама и шибам.

Стиште туга срце народу. И народ мољаше пашу, да му на откуп пусти владика. Пре-

вари се лакоми паша и за три хтјезде жутијех дуката пусти владика Данила.

И владика Данило дође здраво на Цетиње. Муке, које је претрпио неослабиле, него удвостручиле снагу његову. Сила турска, о којој се увјерио, перазби му мисли његове велике душе, него их прибра у једну. А та је: ваља се што прије спасавати!

„Прије свега ваља Црну Гору очистити од некрста.“ Тај је задатак на првоме мјесту поставио себи владика Данило.

И он сазва главаре, своје соколове, дивне јунаке онога времена и закупе их „часнијем врстом и слободом златном“ да јединодушно прегну, да отачаство ослободе. И још им запријети, да ће оставити и њих и бједну земљу, ако и једнога часка узоклијевају.

И црногорски соколови дадоше тврду ријеч и божју вјеру, да ће са својим господаром и умријети.

Владика Данило бјеше тада најсретнији.

Дође суђени дан — бадњи дан.

Ноћу дигну се Црногорци и ударе на Турке у једно исто вријеме на све стране, и посјеку многе. Што је остало све се покрстило. Мало их је утекло.

То је била црногорска „вартоломеј са ноћ.“

Црна Гора засину радом народна свога, јер је била чиста од некрста. Била је слободна.

Никад никојем пароду није освањено весеље Божић!

Но с тијем се несвршише патње Црногораца. Тек сада се дигоше Турци на Црну Гору свом силом. И борба та трајаше до јуче. Али Црну Гору никада непокорише, а многе паше и небројени Турци главом платише насртљивост своју.

Да неспоминемо друге многе важне догађаје и побједе црногорске за вријеме дуге, тешке, али сретне владе владике Данила. Ово је доста, па да се види горостасна величина духа овога владкоца црногорскога, првога из куће Петровића.

Својом увиђавношћу он је за времена отклонио смртну опасност, која је могла настати за Црну Гору, а по томе и за сав народ наш, а својим енергичнијем духом, он је тада урадио да смо могли постати данас ово што смо, и да нам је сада могућно тежити за оним, што скорим морамо бити.

Он је учинио, да је Црна Гора под св. Петром (владиком Петром I. Петровићем) могла против силне освајачке Француске устати у обрану Боке которске и папошљедку исту сјединити с Црном Гором. Да не набрајамо дуго, он је оним великијем чином учинио, да се Црна Гора могла одржати против силне навале Турске, и да се име њено почело са славом проносити по свијету.

Једном ријечју он је положио темељ данашњој слободној, независној и наприједној Црној Гори у којој је спремио узданицу робујућој браћи.

Такав је био владика Данило I. Петровић, који је владао од 1696 до 1737.

Од то доба прође скоро вијек и по. Сава, Василија, св. Петар и Петар II. долажаху један за

другијем на владалачку владичанску столицу свога славног претка. Црна Гора није се за то вријеме никада одмарала од ратова, као што ни слава имена њеног није престајала растити.

Но ни овако није могло дуго остати. Вријеме рађа људе и људи стварају вријеме.

Ово се најјасније обистинило на кнезу Данилу I., нашљединику великога пјесника владике Петра II., а достојном потомку и имењаку владике Данила I. Српско вријеме родило је Данила, да га он учини још много важнијим.

Доиста, кнез Данило био је дух, који се ријетко рађа у дугијем вијековима, али кад се роди оставља траг за собом и послје многијех стољећа у истој свијетлости у којој се и појавио.

Кнез Данило ојео је на пријестолу својих праједова у малој слободној Црној Гори. Али та слобода земље и била је једино што га задовољаваше, а све друго, што његов велики дух обухваташе, недостајаше њој. Шира граница, унутрашње уређење, просвета, богатство, а прије свега слобода и самосталност свега народа српскога — то је та велика оскудица, која притискиваше његово племенито срце.

Али кнез Данило бјеше јунак и он се зарече, да ће то све набавити.

И он установио крсташку војску, у коју ступајући Црногорци морадоше му се заклијети, да ниједан неће уступити испред смрти. И с том војском, у коју је улио своју необичну енергију, свој велики, одважни, неустрашиви дух, учинио је он што можда ни један војсковођа није са онако, по броју, малом снагом против онако велике силе. У предузећу своме није имао никаквих обзира. Диван је доказао, да је најрадоснији био, када су тринајест соколова од његове куће погинули у једном боју. Али и награда је обилна. Уз низ славнијех побједа у ратовању његовом, он је и границе земље своје знатно раширио.

У исто вријеме пријону је око унутрашњег препорођаја Црне Горе. И просвети, која због непрекидног ратовања није имала маха у земљи удари темељ са оснивањем основнијех школа. А да би унутрашњи развитак народа још поузданији био, даде земљи судове. И сигурност личности и имања постаде у Црној Гори светија прије и више, него у многој другој земљи. Исто тако и материјално живљење народа бјеше му прва брига, што је најбоље засвједочио могућнијем грађењем путова и другајем олакшицама.

Оволики успјех за кратко вријеме задовољио би и најпространије срце најродољубивијег владкоца. Но полет силнога духа Данилова ишао је још и даље. Кад је видио уређену и оснажену Црну Гору, он је желио да види још и ослобођено и уједињено Српство. Јер то му је била највећа и једина тежња, због које је све радио, што год је урадио. У тој тежњи он је повикао тадашњем кнезу од Србије: „Устај, да ослободимо Српство, па ћу ти бити прост војник!“

„Слободно и уједињено Српство“ то је била мисао, која се огледа у сваком тренутку живота и владе његове. С том је мишљу он био задахнуо еву браћу око Црне Горе. С њом је он живио, с њом — на велику жаост

народа нашег — и умрло. На велику жалост кажемо, јер он није био само човек, којега је жељено вријеме родило, него и јунак, који је стварао вријеме.

Но против смрти тужбе нема. Суђено је и би тако.

— Нама осим стеченице Данилове и његовијех предака, остаје још само сјећање и падање. Са срдачнијем сјећањем нашијем заслуга њиховијех ми славио их. Али прослављање то биће много приједније, ако се користимо поуком, које нам даје њихово вријеме и дјелање, а то је — безгранично пожртвовање за потпуну срећу народа. Усвојимо ли сви без разлике ту врлину владике и кнеза Данила, ни падање нам неће бити залудно. Народ ће српски онда морати бити слободан и уједињен.

Због великијех заслуга и тијех врлини владике и кнеза Данила Црна Гора и слави данас имепдан њихов. А слава је ова у толико већа још, што ова година дарова и трећег Данила, наследиоца Њ. Ср. кнеза Николе.

Који Србин неће данас желити, да с младим Данилом срасту и одрасту врлине његовијех праједова владике и кнеза Данила, па да буде у стању обвеселити народ српски, као што се народ овеселио рођењем његовијем!

С том жељом и ми свршавамо ријетке ове и кљичемо: Слава владци Данилу! слава кнезу Данилу! Живео наследиоц Данило!

ПОГЛЕД НА Г. 1871.

(Г. Ц.) На коцу смо знамените седамдесет и прве године. Вриједно је да за собом на њу један поглед бацимо.

На први мах кад угледамо Црну Гору скупљену и збијену између онијех годијех врхова баш као у вријеме најбјесније силе турске; кад погледамо, да Србија још није и пошлеђњу сјенку турскога господства од себе одбацила, кад видимо Стару Србију, Босну и Херцеговину јоште у ланцима турскога робовања и у челистима страховите римске пропаганде; када чујемо како мађарско представништво само осмијаванем угушава глас погажене правде најодабранијег дијела српскога народа; када сматрамо Гранию, ту живу жеравицу српску, како се предаје у руке мађарске: једном ријечи кад угледамо да и ова година оставља народ српски једнако раскомадан, и то комаће ил' немоћно, ил' презрено, или потрвено, дакле у истом стању у ком га обиђоше дугачке стотине година — морали би као људи задвигнути над грозном судбином овога народа а као Срби ућутати и очи у земљу оборити с ништавила и немоћи наше. Зар нијесмо за ово десетак година непрестано се размешали тврдећи да смо се кадри сами ослободити и ујединити, само нека нико негулази у наше послове са турском владом? Та добро: гдје је био течајем ове године Наполеон III., једини наслон Аустро-Мађарске а преко ове и Турске? Нијесмо ли сви у један глас поздравили уеклицима пожеље радости онај знаменити дан Седански, као дан ускрсења српскога народа? А чини нам се да би излишно било доказивати, да се занста код Седана прекинуо ланац, који је стезао у турско робство источне народе.

Али поред освједоченога јунаштва народа нашега о ништавиљу и немоћи његовој не може бити ни ријечи. Ми смо показали по стотину пута да смо кадри без икаквијех припрема на бојно поље изићи. Томе је свједочанство славно ратовање Карађорђевијех и Вељковијех јунака, сваки рат јунака црногорскијех, а најновије и најјасније огледало српске снаге и расположења јесте бокешки устанак. А сада се толико година непрекидно припрема београдска влада, а Црна Гора толико чека да покуша своје ново оружје?

Не; било је у српском народу и срца и оружја да ове године ослободи и спасе браћу бар ону што је изложена толикијем опасностима у турској царевини, али није било слоге или бар договора међу Србима, који су то кадри били извршити. Одлучни тренутци затекли нас неприправне у — братском договору, ненаоружане најпобедоснијим оружјем — братском слогом?

Које је стало до будућности својег народа ту је истину одма горко искусио и ми видимо ове године необичну тежњу договора између Цетиња, Новог Сада и Београда, и у овој тежњи ми находимо повољна усјеха, који нам много

обећава. Тај се усјех објелоданио на Цетињу приликом крштења кнежевина Данила. Претставници патриота из Србије, из Војводине и Границе, из Босне и Далмације ту су потекли на братски састанак да овом срећном приликом на слободној земљи српској ударе темељ слоге српске. Крајеуголни камен тог наладијума српског јесте здравица пуна значаја, коју је кнез Никола истом приликом наздравно кнезу Милану пред заступницима јевропскијех сила и представницима српскијех покрајина.

Но што смо могли постигнути сами с напном са свим независном иницијативом, разумије се у договору с бугарскијем револуционарнијем одбором, грчке краљевине и румунске кнежевине, у вријеме Поседанско, које никад више не доживишмо, — то већ не можемо постићи без неког чврстог паслона и моћног закриља. Никад прилијех тренутака Аустро-Мађарска не може доживјети, никад немоћнија не може се ни замислити, већ кад се распане, као што је освлапула на уставне седанскога дана. Њен тадашњи положај може се тек појмити, кад се уобрази један брод без крмила и једара у власти морске буре и ноћнијех тмина без зрачка једне звјездине.

И ова се истина увидила и признала како са Цетиња тако и у Београду, како у Новом Саду тако и у свијема крајевима народа, и очи се наше кренуле на свету Русију. Пропустивши оно златно доба, ми већ не можемо ни помислити на са свијем независну иницијативу у великом дјелу ослобођења и уједињења нашега. На Русију нас је упућивало наше праједовско правослађе, к њој нас је притезала крв славенска, Русију смо познавали као традиционалну покровитељу како Црне Горе и Србије, тако и осталијех покрајина српскијех. Истина је да нам нијесу непознате ни погрешке руске политике, али руска влада тек постаје у истини славенском, и она сама почиње их увиђати и ми сумњамо да се у Петрограду није припознала последице толико деценија она истина, коју је блажене успомене митрополит Стратимировић представио цару Александру I. у оном свом знаменитом тајном меморандуму. Тако се најјаснији цар на свијету не устеза да ступи у духовно сродство са смјерном кућом Петровић-Његуша и ето постаје духовнијем оцем наследиоцу мале Црне Горе, а младог кнеза од Србије у Ливадији дочека у свом двору очинском наклопости. Ово су два овогодишња догађаја врло знаменита. У њима се огледа пријатељство велике Русије према објема српскијем кнежевинама, а кроз то и међусобно пријатељство београдске и цетињске владе. Ми нијесмо оптимисте, не можемо сваки корак с радомљу пратити, али оно народно одушевљење у кнежевини, које је изазвало пут кнежев у Ливадију, пружа нам доста јамства да се Аустро-Мађарска неће никад са Србијом користити, ма у какве одношаје према њој стојали поједини државници српски. На сваки начин доста разлога говоре да је пут кнеза Милана на поклан цару руском одговор на здравицу кнеза Николе, те ће с њим скупа будућност повјерене им земље а тијем и будућност укупног српскога народа подизати уз природно закриље славенскога царства.

Ми ћемо последице овога прегледа покушати да нацртамо одношаје, који се могу развити одтуда између српскога народа, истока и Русије. Као што се објелоданило споразумљење и заједница између двије српске кнежевине тек у паступившијем одношајима између београдске владе и петроградске, тако треба да тражимо одношаје између прве двије и осталијех влада на балканском полуострву у одношајима ових према Русији, јер на жалост непосредне свезе, какве би требало, нема између Атина, Букарешта, Београда и Цетиња. А ови су најбољи, дакле и они између споменутијех престолница. Још и томе пошто данас тек у заједничкијем интересима треба тражити међународне аleanсије поуздане, то можемо рећи да постоји природна алијансија између грчкога, румунскога и српскога народа, као и бугарскога, јер сви теже да претуре преко Босфора у Азију турску мршину, а појединијех народа тежње опет се пигдје не суклобају: слобода је свијема девиза. Каква је сила ове природне алијансије, најбоље се види што су турскофилски дустови већ наши тајни уговор заједничке акције и између балканскијех народа и Мисира!

Совијем смо нацртали положај укупног народа у коме га оставља ова година према његовијем спољашњијем пријатељима и непријатељима; а сад ћемо прећи на покрете у народном животу појединијех дјелова нашега народа.

ПОЛОЖАЈ АУСТРО-УГАРСКЕ ПРЕМА ЈУЖНО-СЛАВЕНСКОМ И РУМУНСКОМ ПИТАЊУ.

II.

Још је заплетеније од јужнословенскога, односно српскога питања, румунско питање. Дипломатски конци, о којима то питање виски, пружају се на различне стране и много су испреплетени, а у Букарешту састављају замршено клупче. Ослањајући се на свој турски ауторитет, велике силе немилостиво раздиру Румунију. Успљед дипломатскога утиска, који заступа најразличније интересе, на постојеће владе, румунски народ не може да дође до успјешнога, мирнога народног развитка. И због тога, а не толико због превратнијех тежња ове или оне странке, постаје Букарешт сталнијем „лијеглом револуције“ и „извором неприлика“ за Аустро-Угарску.

Већ по својме географском положају, и онда због те околности, што у њенијем границама живи три милиона Румуна и напошлеђу због важнијех народно-економичких узрора, упућена је хаосуршка монархија, да пријатељски живи са суједном Румунијом. А то је и Румунији у интересу. Но у име тога пријатељства није ни с једне ни с друге стране ништа рађено. Напротив наши тјесногрудни терористички политичари довели су до тога, да Румуни данас више него икада Аустро-Угарску сматрају као свога смртног непријатеља.

Доказивати, да је аустријска политика према Румунији била од памтијека ваопачка, било би сувише. А два политичка момента најбоље кажују то. Прво је војничка окупација румунскијех кнежевина год. 1854. Тај корак Аустрије чисто је непријатељски према Румунији, није дакле могао никакву наклоност њихову према њој побудити. Исте је среће понашање Аустрије према сједињењу обеју кнежевина год. 1859. Аустрија је била пошлеђња, која је сједињење признала. Од тога доба шуроваху наши државници непрестано с Турском против сједињења Молдавије и Влашке.

У првој половини шездесете године чинише се, као да ће се одпошај Аустрије према Румунији обрнути у пријатељски. Румунска влада добила је повјерења у аустријску, када је видела, како она заштићавала оне Румуне који живе у Аустрији и како тежи да се оствари равноправност њихова у држави. Одпошај бившега кнеза скоро већ да постане са свијем пријатељски према бечкоме двору. Али спољни и унутрашњи догађаји брзо стадоше на пут томе. Дође значајна година 1866.

Те године бјеше Румунија јединијем хоенцолернским припоном а Аустрија поразом од стране пруске почашћена, — велимо почашћена, јер наши владајући надмоћници сматрају ону пруску побједу као „велику срећу“ за будућност хаосуршке монархије. Бисмаркова лукава ријеч као да ће се испунити на Аустрији помоћу саксонскога дипломате. Деобом државе па двоје премјештено је доиста „тежините“ у Будим-Пешту. И с тијем се стара аустријска ера свршила, а нова аустро-угарска почела.

Ако је прије и било нешто наде, да ће се аустријска источна политика према Румунији на прави пут свратити, то је сада последице онијех обрта нестао и пошлеђње сјенке од ње. Аустрија, којој је увијек само румунска влада крива, а на жеље и захтјевања румунског народа се не обзира, гледала је у Румунију сад пруску сад француску непријатељску предстражу. У Бечу се бојаху агресивне политике од стране Румуније, особито за вријеме министарства Братијанова. Они држаху, да за његовијем дејима стоји Пруска или и сама Русија, да је он оруђе тијех влада, и да ће Румуни стрмоглавце улетити у рат с Аустријом са освојачком тежњом. Какве бесмислице! Та Румуни и ако нијесу на „највишем“ ступњу образованости, опет имају свој здрави разум. Године 1859 Наполеон је позивао Кузу, да упадне у Ердељ, па опет се свај није ни макао. А би ли год. 1866 прешли Румуни аустријску границу за новијем кнезом хоенцолернскијем? За цијело не.

Но зајевити те између Румуна и Аустро-Угарске ипак имају опасну страну. Румуни и с ову и с ону страну гледају као непријатеље Мађаре, који се деспотски истакли на владу. А Мађари су и били од увијек највећи непријатељи народнога развитка румунског. Од како су синови Арпадови дошли у Јевропу, Мађари и Румуни непрестано су се гложили. Сваки покушај зближења разбио се о надућу властољубивост Мађара.

Сами Мађари страшећи се постанка румунске државе извикали су дакорумунску мисао, употребљавајући је као оружје и против Румуна у Угарској и против оних у Румунији. Прве утјетавашу као „непријатеље државе,“ јер говораху исти језик са својом браћом с ову страну Карпата. А против Румуније тјерали су такође непријатељску политику, и то због Ердеља. И гроф Андрашија као политички емигрант живио је у Румунији. Па да ли се увјерио, да Румуни нијесу тако заузети за освојењем, као што Мађари увјеравају Аустрију и њена владалаца?

Но, у „мало незаборависмо, да је баш Андрашија најватренији Мађар и да је прије другог мјесца сједио на министарској клупи у Мађарском сабору. Јест, гроф Андрашија је одговарајући на интерпелацију Клапке и Шулскога на највеће задовољство њихово рекао, да влада мотри на „дакорумунске мутње“ у Ердељу и Румунији, онје тај, који се усудио јавно изрећи, да законита опозиција ердељских Румуна иде против цјеловитости Угарске. Гроф Андрашија писао је још и даље. Пошто су при круписању у Пешти и знаци јужнијех подунавских кнежевина спуштени пред крајем, он се нашао позваним, да као начелник мађарске врховне турске власти надгледа ствари пенулоетне Румуније и Србије, да их у смислу „Пешти Напла“ потпомаже, и да их помоћу грофа Бајста и „свом сломом монархије“ узима у заштиту против шкољивог блеска привидне народне величине и против јавнога мијења које би их могло на опасну страну одвести.

Говорећи о Србији доказали смо да је гроф Андрашија већ као председник министарства у интересу Мађарске на своју руку наводио спољашњу политику. А овдје поуздано можемо рећи, да је он Бајстову источну политику и према Румунији јако усливисао. За ту цџ није требао Андрашију тек апарат делегација, јер је грофу Бајсту требао вођ на источном путу, који је њему доста мрачан био. Народно министарство Братијаново има за свој над највише да захвали мађарском упливу на аустро-угарску спољну политику. Братијано је истина проузроковао доста говора, али та вика много је мања према оној ужасној ларми, којом су Мађари сву Јевропу застрашили са његовом политиком. „Румуни се оружају, мађарско отацтво је у пропасти, ми треба што прије да спремимо наше хонвие,“ викао је генерал Клапка. Од куда тај изненадни страх Мађара? Зар не бјеше државне војске? Или можда неби ова могла одољети сразмјерно малој румунској војсци?

Братијано паде, дође умјерени Коголничано, и Мађарима бјеше румунско министарство још једнако сувише народно. И тако је једнако Бајст-Андрашијева дипломатија чинила притисак на сваку румунску владу. Па ни то није доста, него се аустро-угарски државници послаше Седана спојаше против Румуније и са Прусима, које су дотле мрзили. У Салцбургу осим „Интермационале“ договарао се Бајст-Андраши са Бисмарком и о румунском жељезничком нитању.

Од румунскога постаде наједан пут Штрусбергово питање, које је Румунији претило подпуном финансијском пропашћу. Тек што је кнез Карло дошао у земљу, Пруси бацаше праву замку на Румунију. Свакоме је већ познат Штрусбергов доповук. И када Румуни то виђеше, они учинише што би сваки народ морао учинити из народно-економичких узрока, они уништише концесију. То је Бисмарка тако разгњевило, да је хтјео пасивно интервенцију у Румунији изазвати. Он је хтјео, да ту Румунију „коју Њемци мрве“, изда турској комисији да је оцјени, па онда лицитацио оное „ко да више“. Њемачка приморава Румуне дипломатским путем на такво изравнање са Штрусберговом дружином, које је кадро да земљу материјално упропасти. У противном случају пријети да ће Румунију предати под управу пруско-турске финансијске комисије или двојици кајмакама. Притисак је Бисмарков паравно велик, он понижава Румунију пред портот, уводи ъемачкога консула у Букарешт са турским бератом и побуђује порту да протестује против слободнога кретања у Румунију.

Тијем се јако увеличава опасност источне кризе. А шта ради Аустро-Угарска? Она још потпомаже ту кризу. Шта има аустријска монархија са Штрусберговим доповуком у Румунији? Је ли у интересу Аустро-Угарској изазивање катастрофе у Румунији? Је ли то помоћ коју монархија обећава подунавским кнежевинама?

Румуни у кнежевини туже се на тежњу Бисмаркову за поњемчењем и доиста Њемци и

попомчени чивути у Румунији сматрају кнеза Карла као свога особитог владалаца.

Државници аустријски са свијем рђаво схватају ъемачке и мађарске интересе и тежећи за њима слијепи и страсно, они ће спремити монархији велике пезгоде.

Видисмо како су ти државници насјели у Србији, и тако ће им исто бити и с Црном Гором, с Босном, с Херцеговином и с Бугарском. Србија предходи југославенству. Какве опасности спремају они Румунији, то смо показали, а колико су они мрски Румунима, то је са свијем јасно.

Што сваки народни покрет у сусједнијем кнежевинама изазива гњев и страх у ъемачко-мађарскијем духовима у Аустро-Угарској, то није због тога, што би Срби и Румуни ишли за освојењем, него због тога, што Њемци и Мађари постојано теже за тијем, да господаре над Србима и Румунима. Аустро-угарска спољна политика одвешће тијем путем монархију у ужасну провалију. Аустро-Угарска тешко ће моћи срећно издржати источну кризу, која мора скорим букнути.

ИЗ НАШИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ НОВИНА.

„Панчевац“ жестоко удара на мађарску надутоу у којој хоће да су већи и силнији него што су, па вели:

„Из тих тежња за величином, из заслепљене страствености проистекли су и они узвици: да у Мађарској нема друге вароши ван мађарске. Јер шта ће рећи ти узвици? Ништа друго него то: да у Мађарској нема никакве друге народности осим мађарске. Поричући постојање другим народностима у Угарској Мађари би хтели да се сви претворе у просте државне грађане, а као такви не би могли нити друго бити него Мађари, те би тако мађарска постала држава од 15 милиона, а мађарски народ био би славан велик народ.“

Али лакше мало, татарско колено! Србин док је жив, не ће се дати да буде наједној Мађарској. Што је српско, то никада неће бити мађарско, нити ће те ви никада од српске земље, од српскога иметка градити велику Мађарску. Ви не доцунтате, да у Угарској има српских вароша, а ми ћемо вам делом показати, да има српских вароша и Угарској. Што већа ваша нетрпељивост, то већи понос и јачи отпор наш. И ако тако будете поступали и у напредак те се не опростите духа несношљивог, ви ћете најносле ископати гроб Угарској, јер ваља да знате, да опстанак Угарске лежи у рукама народности из којих је Угарска састављена. Ако су те народности задовољене, Угарска стоји на тврдим погама; чим те народности покажу незадовољство своје с постојећим стањем ствари, Угарска је постала ровита и живи од данас до сутра.

Задовољење народности дакле спасава Угарску; незадовољење њихово руши је и обара. „Обзор,“ орган хрватске народне странке води већ поодавно живу полемику са владиним листом „Народним новинама.“ Простор листа недопушташе нам, да је редовно пратимо, на за то сада саопштавамо један Обзоров одговор под насловом „влади орган лудује“, из којег ће читаоци моћи разумјети цијелу ствар:

„Развитком полемике међу нама и владиним органом, поступајући он од ниже на вишу скаду, од шале на љутину, од љутине на денунцијацију најприје једну, па онда другу чисто противну, од денунцијације на булавнење, допио је владин орган у оно душевно стање, које наслов означаје, те служећи се фалсифицирањем бједи опозицију, да немаре за ништа друго жели чим прије засјести столице владе.“

Када смо доказали, да су смјешне хипотезе владиног органа, онда се рече, да смо недошљеди; када смо одбили тужбу недошљедности, онда се рече, да смо превратници; сузбивши и то, окрстише нас дворском странком; разложивши и то, кривимо се, да грамзимо за столицама владе. Ту полемика сама собом издише и престаје бити могућа.

Основ, на којем је владин орган назидао своје доказивање и створио закључак, изкривљен је посмеву, те мора и закључак крив бити.

Нигђе овај лист није рекао, да се народна странка бори или небори с народно-установом о ужој ли широј аутономији. Када смо написали у једном чланку, да се међу Хрватском и Угарском неради поглавито о широј или ужој аутономији, онда је свако, ко у обће може нешто разумјети, по цјелом саставу нашега дока-

за могао разумјети, што смо написали, да за Угарску може бити индиферентно, има ли Хрватска ширу или ужу аутономију, само ако призна с Угарском државно заједништво. Зна се парочито, да је Деак разправљајући у делегацији финансијалну нагодбу рекао, да нема аутономије без аутономних финансија. Није нам дакле било ни на крају памети за ширу аутономију или ревизију нагодбе, него смо хтјели рећи, да би Угарска приволила, у што непривољује хрватска влада и њезина странка: у ревизији нагодбе, за чим непрестано иде народна странка, која заједницу круне с краљевном Угарском пије ни г. 1848. затајила.

Никад и нигђе није овај лист изрично очитовао да је Хрватска чест Угарске, јер ако би заједница круне од Хрватске учинила чест Угарске, онда би се досљедно и Угарска могла назвати чест Хрватске.

Никад и нигђе није овај лист за други разлог побијао нагодбу, него за то што је постојала октројем и што педаје довољне слободе и гаранције моралном и материјалном напредку земље.

Признавали смо и признајемо заједницу с Угарском; но одбијали смо и одбијемо Раухову нагодбу. Нијесмо тежили и нетежили за столицама владе; али смо желели и желимо побољшати стање народа.

Свака опозиција мора бити приправна, када њезина тежња надвлада, да преузме владу у руке. Она је на то позвана. Хрватска опозиција с великом бригом гледа у очи такву позиву. Сви њезики одличници имаду осигуран, врло частан и завидан положај и екзистенцију. Позив на владу све би то пореметио и прекренуо. Изволите само промислити, господо противнога табора, те ће гдјеким и од вас врло одланути. Но који су били готови иметак и слободу на коцку ставити, дође ли до потребе и згоде, жртвовати ће и свој неодвисни положај, под тим паравно увјетом, да та жртва буде побједа корист Хрватске.

Али је сувишно о тим стварима водити правду с владиним органом у Загребу. Није далеко вријеме, гдје ће опозицију чути Лоњај и остали државници угарски, било то из сабора било на другом мјесту.“

Д О П И С И.

СКАДАР, 11. Децембра. — Не можемо пропустити, да вам не јавимо о свечаности коју учинише Хришћани скадарски на Никољдан, 6. о. м., у част кнеза Николе, као на његов имендан, радујући се што му дичном и славном милостиви Бог уздржа здравље.

У храму св. Николе, на Казину служена је св. литургија, којој су Срби у великом броју присуствовали. На служби се спомињао кнез и кнегиња са нашљедником. Необично осјећање радости обузимало је свакога када је чуо у цркви молитву за здравље и срећу онога кнеза, који тежи за ослобођењем свега робујућег Српства. По служби бојој, стајао је народ пред црквом у пријатном братском разговору, док у један мах из средине одушевљени Срби г. Глиго Перовић перече:

„Данас је, браћо, имендан поноснога кнеза приногорског, за његово здравље одслужена је и божествена литургија и у његову част сви смо се овђе искупили. На овај дан свагда смо ишли на поздрав и честитање заступнику црногорском г. Перу Пејовићу, њега данас због бољести нема овдје. За то вас браћо, позивам у моју кућу, да по обичају у част нашега кнеза Николе који часак проведемо.“

И сви се одзову томе и пођу код г. Глига Перовића, гдје су српски били почашћени, и гдје су много здравица напили за здравље и срећу кнеза Николе и његовога кнежевског дома.

Тако сто проведемо тај свечани дан, коме се не само Црногорци, него и њихова браћа изван границе радују. —

Да вам јавим још неке повости.

Овијех дана наредио је наша, да се састане једна скупштина од сто људи, који ће се договорити, шта да се ради против поплаве, од које страда скадарски пазар и то скоро сваке године. У истој скупштини биће од стране владине 40 људи, а 60 од православних и римокатолика. Они ће пописати сва добра, која страдају од поплаве. Наређено је да се попишу рала, баштина, косе ливада, дућани и магацини, па ову штету влада ће платити ове године а од године, да се ради како би се поплаве спречиле. Већина вароша пристаје на то и жели да се тако учини, и већ су радиници варучени, који ће са прољеће одмах кренути предузети.

Овдашњ. гувернатор, Мустаф-паша, који је ради пограничних послова у Подгорицу пошао, ономад се овамо вратио, да на своју кућу бајрам турски прослави. Како чујемо његово путовање у Подгорицу и у Спуж слабо је успјело. Кажу, да се паша на овоме путу увјерио, да су Турци тако разуздани да ће тешко што моћи с њима учинити.

ТРЕБИЊЕ, 1. Дек. — Читајући у „Црногорцу“ број 43. ријечи г. архив. В. Пелагића управљене „Србима у Турској“ немогах да од радости не проплачем увидећи да и ако ми несмијемо писнути и рањено срце наше отворити пред цјелим свијетом јер под тешким утиском чамимо, находе се људи који нам тако јасно показују лицемјерно поступање наших зулумчара, и отварају нам путеве по којима нам је само ми да до слободе дођемо. Мислим да ће сваком мом брату ове ријечи бити здравопосни мелем а и права нам наука да не вјерујемо ласкавом турском обећању, које, видимо и сами, несмера ништа друго него да нас више угњетују и огарчају још више наш живот морално и материјално изнемогли. Хвала врлом Србину који час тако учи, и да Бог да његове рјечи небиле глас у пустињи.

У истом броју прочитах да се је „Сарајевски Цвјетник“ из сна пробудио као тобож да се противником „Црногорцу“ покаже и да побија све и сва што се у овом листу пише, али приспобљавља ону муву која је на рокове вољу пала. „Црногорац“ му је доста казао, а гледе тог дописа, кога је он хтјео побити доста је да му речем да се истина не да побити, нека само званично пропита овог кајмакама пак ће се боље освједочити. Међутим док му одговор из Требиња дође „нек чује ово“:

Ни дан један ни два по таман година дана како су били Турци почели крчити гробље код цркве св. Јована у Ораовцу, требињском калидуку, Срби се потужили, показали очевиту неправду, и замолили да се Турцима забрани даље крчити, а не заискали да се преступници закона казне, јер јадници тому навикли. Суд је истина послао на мјесто меалу (комисион) да ту ствар развиди, која Турцима нареди да оставе крчити гробље док се извиди законита властитост истога. Како онда тако и данас. Срби не смију се копати у гробље које је од старина њихово, а довољни доказ био би тај, што су се у то гробље копали када су још гора времена била, када је Турчин могао само једним листом раји ма шта било одузети.

Лани опшество требињско опремило је Гаврила Перовића као посланика у Сарајево да тамо тобож потребе народа покаже, кога он заступа. Мало послје прими од овог опшества прошеније да би измолно код Његовог Величанства помоћ за школски фонд, кога је ово опшество добротворним принесцима установило. Сваки ће овђе одма опазити, да сво прошеније никаквог успјеха имало није, и тако је, јер како се је моћи надати од Турчина таквом доброчинству, кому је просјета под ногама, а разузданост и свако недјело начело живота?

Знано вам је да сада Турци поште Рамазан, дају спавају, а ноћи једу и пију до мила Бога. Ако они поште тому се непротивим, сваки своју вјеру почитује и извршава; али што трпјати немогу када би они хтјели да и хришћани тај Рамазан поште. Ево примјера очевидна: Смаја Аксеговић и Делија Малић калције од ђумрукане (жобири) дају уред Требињске чаршије испребијаше једног хришћанина из Љубомира јер је за послом идући по чаршији пушио. Турчину неподноси дим да други пуше, кад он непуши. Ово се исто догодило и лани од истих и Митру Перовићу из Требиња. Јесу ли ово знакови тог Турског напредка о коме говори „Сарајевски цвјетник“?

Још једну на свршавам за данас с доказима турске цивилизације. Влада је турска забринила сваком свом поданику да носи капе црногорске. Боже! од капе се боје, а што онда кад ако Бог да под таковом капом види жива човјека који ће му протистати ножем у руци? Слободно нека то чини, али не за много, јер грјех вапијући на небо уродити ће, да ће се недјело казнити а мученици обдарени бити.

Питах сада уредника „Сарајевског Цвјетника“ да ли оваким дјелима Турска напредује? Изкуство нам каже да је збиља тако. Да им лист исти не показује двоструко лице, пуштио бих се још даље у разговор, само ћу им то казати на крају: Тко другом јаму копа, сам ће у њу њекад пасти.

ЦЕТИЊЕ, 17. Децембра. — У прошли петак имали смо велику свечаност. Прослављен је имендан нашљедника Данила, а уједно успомена на двојицу бесмртних владара црногорских, владике Данила I, првога од куће Петровића и кнеза Данила I, предходника Њ. Св. кнеза Николе. У очи самога дана била је сва варош освјетљена, а на сами дан у зору огласила је грмљави топова наступајућу свечаност. У 10 ура била је служба, коју је служио преосвештени митрополит г. Иларион са многобројним свештенством. Присутствовала је и Њег. Св. кнез Никола са Свијетлом кнегињом и цјелим свитом својом. По служби било је честитање у двору, а у вече сјајни сједник.

— 17. Дек. На Никољдан, подарила је Њ. Св. кнез Никола I, г. Борђу Радићу, секретару пољоделског друштва и уреднику „Сељака“, орден кнеза Данила, трећег степена, за његове извршне књижевне заслуге.

РАЗЛИЧНОСТИ.

(Јунакиња Комуна.) Пред мјесечним судом у Версаљу била је 4. о. м. позната јунакиња комуна Луиза Мишслова. Она има 36 година, стаса је вита, изгледа мушка и интелигентна. И говор и понашање јој показује велику одважност. Она је била учитељка, али одмах по смрти Вилтора Ноара којег је убио прошле године принц Петар Бонапарта, умјешала се она у буну. 5. Марта појавила се она у униформи народног гардисте и наоружана карабинком ишла је на Монтмартре. Она је доста привијела, да се оба генерала уапсе и доцније је више пута одобравала сирт њихову. Као секретар друштва за моралисање раденица основала је она потоме познати средиштан одбор „јединство жененица.“ Одатле је издавала бунтовничке прокламације и уз то је држала предавања у једној школи гдје је својим ученицама давала да пјевају пјесме све о крви.

Ни с тијем задовољна, борила се она на више мјеста с оружјем у руци, и као прееједник револуционарног клуба чинила је, да су се доносили заључци, да се поапсе сви свештеници, да се манастирска добра продаду, да се таоци доубијају, да се уведу страшило владе. Тулитељ наоди, да је она за то таква, што је као ванбрачно дијете, била огорчена на друштво. Одако је уапшена, још је ватренија и једнако захтјева, да је убију као и друге вође комуна.

Судијама је у очи рекла: нећу се ни бранити, ни пустити да ме бране, да припадм социјалној револуцији и одговарам за све, што сам учинила. Генерала Лекомита ја бих убила својом руком, да сам била овђе, кад је запозвједио да се пуца на народ. Но пошто га већ ухватисмо, онда га није требало на пречац убити и убиство њега сматрала сам увијек као неваљалство. Истина је, да сам предлагала, да се Париз запали, али за то, да се непријатељу пут затвори. Али зато ми комуници нисмо били убице и паликуће, него смо једино слушали социјалној револуцији. Чините сада са мном што хоћете. Ја не желим ништа друго, него да по дјелим судбину оних великих грађана који су на Сатори погинули. Доћи ће дан, кад ће се осветити крв оних мученика.

Луиза признаје хладнокрвно све кривце, због којих је оптужена, па и то, да се понудила Феру, да убије Тјера, али Фере одбије то. Суд ипак не нађе је криву за саучешће у убиству и паљевини него само у томе, што је учествовала с оружјем у устанку.

Када ју је председник запитало имали још што рећи, она је одговорила: „Ја захтјевам од вас, који јавно излазите као судија, некријете се под маском „комисије за помиловање“, да ми даде мало мјеста на пољу саторском, гдје су, наша браћа пала. Јест, за мене више живота. Па пошто данас, сваки који љуби слободу има права само на комад одова, молим и ја за себе то. Догод живим запамтите то, ја ћу гласно устајати против вас и свуда ћу звати на освету и распаљивају браћу на мржњу против оних убица из „комисије за милост“. Ако нијесте кукавице, убите ме!“

По томе изрече суд пресуду, да се Луиза отпрати на заточење у коју тврђаву.

(Словаци и Румуни проти Мађаром) ништа зла не мисле, када се сами за себе старају и скрбе. Словаци сабира добровољне приносе за подизање школах у обје, а гимназијах

напосеб. Тако у Великој Бечу и банској Бистрици, а тако и у св. Мартину турчинском и другђе. Доскора ће имати ти природни савезници Хрватах више својих народних гимназијах. — Румуни то исто раде, а уз то су већ сакупили добровољну своту за православну румунску академију у Ердељу. Мађари све чине, да и то онемогуће и упропасте.

НОВОСТИ.

Из Русије узимају њеки политичари здравицу цареву цару њемачком о светковини ордена св. Борђа као најважније и ако има данас у тој великој словенској царевини много важнијих појава. С наше стране ми јој дајемо само моментану важност, али за то ћемо је ипак саопштити у цијелости: „У здравље — рече цар руски — Њ. В. цару и краљу Вијелму, најстаријем витезу нашег ордена св. Борђа, у здравље витезовима тога реда у његовој војсци, од којих с поносом гледам њеке заступнике у нашој средњи. Желим и надам се, да ће тјесно пријатељство, које нас веже, и у потоњим нараштајма остати, исто тако као и братство оружја наше обје војске, које се води од вјечито славног времена. У томе видим ја најбоље јемство за одржање мира и законитог реда у Јевропи.“

Из Рима јављају „Новој слоб. преси“, да посјета владике Штросмајера код папе Пија IX. нема особите важности, јер је папа у разговору био уздржљив, а Штросмајер исто тако није се хтјео истидати. Папа је питао Штросмајера зашто он није у својој дијецези прогласио догмат непогрјешимости, на што му је Штросмајер одговорио, да му није допуштала аустријска влада. Папа је слегло с раменима као да је хтјео рећи, да њему, као Христову намјеснику није стало до тога, хоће ли свјетске владе њему бити противне. С тијем се разговор завршио, — т. ј. ако је таква разговора и било.

О Г Л А С.

„Историјске слике.“ Све историјске слике у богатом избору разне сорте и облика, које сам у Бечу сам компоновао и израђивао, а тако исто и привољене „Смрт цара Душана“, спављене костију св. Саве Немањића на Врачару, са композицијама првехних слика такође разних сорте и облика у мањем и већем, са златним оквирима, предао сам т. Хенриху Герхарту на распродају. Ово јављам свима поштованим муштеријама мојим, као и свима оним који би од означених слика било у већем или мањем избору на распродају требовали, да се обрате са наручином на адресу: Heinrich Gerhart's Bilder-Verlag Margarethen-Grüngasse N. 32 Wien, па ће сваки тачно и повољно послужен бити. Уједно позивам лено сву пошт. г. распродајце, код којих су моје слике у комисиону биле, да се поради брзог равнања обрате на потписаног, који ће се до кога дан стално наставити у Панчеву.

Адам Стефановић,
академички сликар.

НАШИЈЕМ ЧИТАОЦИМА.

Још мало па ће се свршити година нашем листу. Молимо г. г. претплатнике да за времена понове претплату, како би им могли и од нове године лист уредно шикати.

Може бити да у току ове године није свакоме лист уредно долазио. Такве су околности биле. Но од нове године можемо свакоме јамчити, да ће „Црногорца“ најуредније добијати, јер смо се већ постарали за добру администрацију. И за то молимо, свакога, да претплату и могућне рекламације шиље увијек на „Администрацију“ „Црногорца“ а само рукописе уредништву. Сваки претплатник добиће признаницу, и свакоме на његово питање или потраживање каквог одговори ће се или у „јавној пошти“ у листу, или писмом.

Цијена листу остаје иста:

За Црну Гору и Аустро-Угарску ф. 6.

За Србију 7.

За Румунију 8.

а за све друге земље 9.

Напошљеду молимо свакога, који нам што дугује, да нам пошаље до нове године или најдаље с новом претплатом, особито опомињемо оне, који су примали и „Црногорку“.

Цетиње 4. Дек. 1871.

Уред. „Црногорца“.

Властник. Ј. ОУНДЕЧИЋ.